

מפגש קהילת קולנוע ומדיה יסודי – 21.1.21

דגם לעבודה עם סרט קצר

מפגש עם דורית באלין

חומרים מהמפגש

המלצה להקרנת סרטים קצרים:

"סרטים מהחיים" – עמותת להב

"ילדים יוצרים סרטים"

"קולנוער"

סרטים באורך מלא: מאגר הסרטים של משרד החינוך "מובילנד".

קישור לסרט שהוקרן במפגש:

"הבלון" – סרט מהחיים

דגם לעבודה עם סרט קצר

" הפרח" של הלגה קלר

" הפרח הוא כלי לניתוח טקסטים של מדיה (בעיקר טקסטים קולנועיים וטלוויזיוניים).

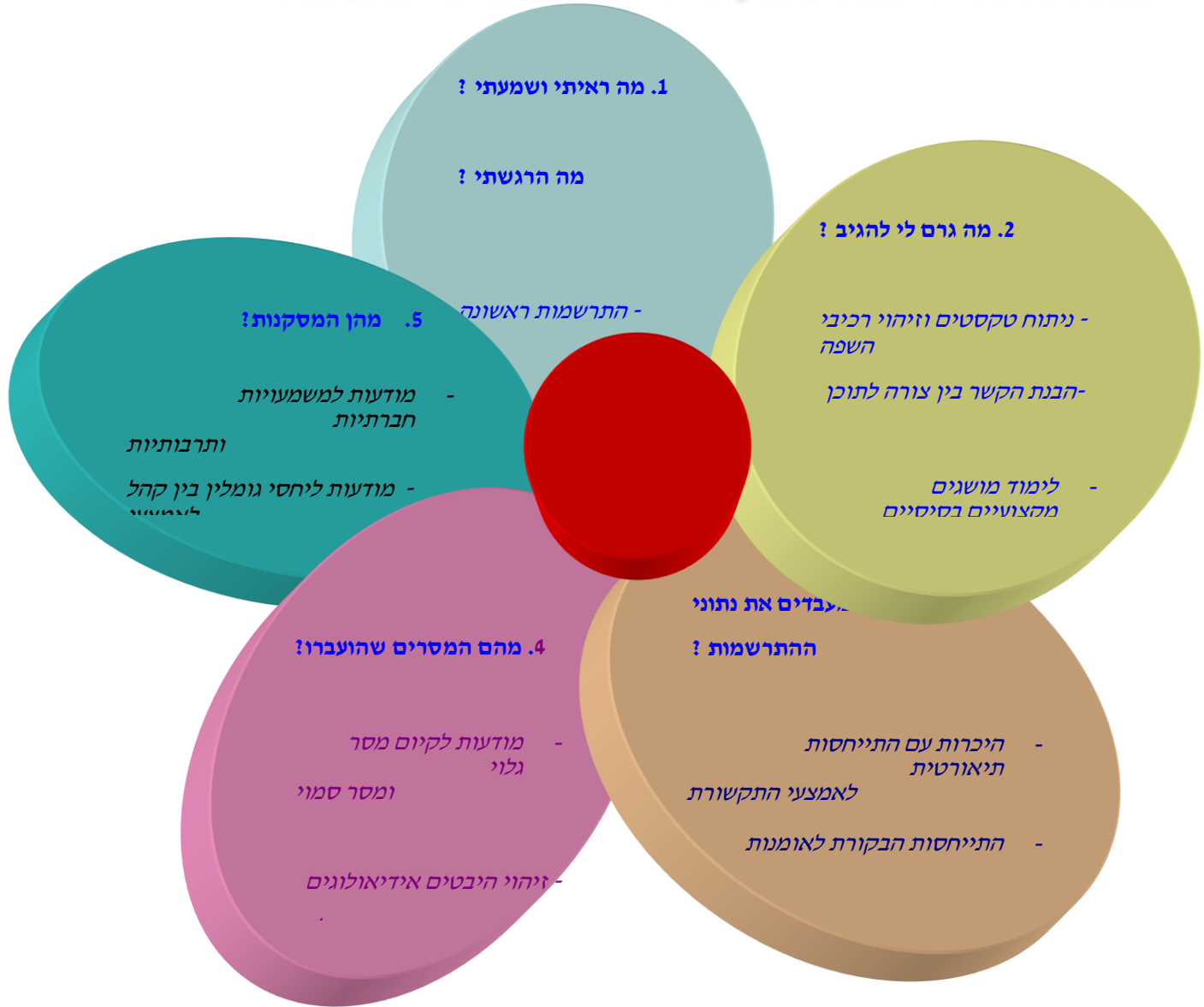
הוא פותח על ידי גב' הלגה קלר, תיאורטיקנית ואשת חינוך בתחום הקולנוע.

הסברים אודות הכלי והצעות דידקטיות לשימוש בכלי ניתן למצוא בספר:

קלר ה. (1995). לדעת לצפות, חלק שני: היבטים מתודיים בחינוך לצפייה. ירושלים: הוצאת תל.

מתוך ספרה של הלגה
קלר

מה ראיתי ? מה שמעתי ? מה גרם לי להגיב ?

שלב ראשון: אזור רגשות: מה ראיתי? מה שמעתי? מה הרגשתי? אלו רגשות התעוררו בך במהלך ובעקבות הצפייה בסרט? האם הסיפור עורר בך זכרון, חוויה, אירוע כלשהו? אם כן, מהו?

שלב שני: ניתוח הסרט

1. ניתוח העלילה: ניתן להיעזר בניתוח זה בחמשת המי"מים

מהו מבנה הסרט (התחלה, אמצע, סוף)?

מה מספר לנו הפתיח?

האם יש משהו ייחודי בפתיח?

מהי נקודת המפנה וכיצד היא באה לידי ביטוי?

מהי נקודת השיא וכיצד היא באה לידי ביטוי?

כיצד מסתיים הסרט? מהו סוג הסיום?

האם הסרט מנסה לנפץ מיתוס כלשהו, לשבור סטריאוטיפים ? אם כן, כיצד?

- ♦ **מי:** מיהן הדמויות בסרט? מה מייצגת כל אחת מהן? האם קיימות בסרט דמויות מרכזיות ומשניות? אם לא, מדוע? מהי מערכת היחסים בין הדמויות? כיצד היא מתפתחת במהלך הסרט? מה מקום העלילה?
- ♦ **מקום:** מהי משמעות בחירת המקום? האם יש מקום מוגדר? אם אין, מדוע? מתי מתרחשת העלילה?
- ♦ **מתי:** באיזה תקופה בהיסטוריה? האם יש זמן מוגדר? אם אין - מדוע?
- ♦ **מדוע:** מה גרם להשתלשלות העניינים? האם היה ניתן למנוע זאת? כיצד? באיזו נקודה?

2. ניתוח השפות והטכנולוגיות שבעזרתן עיצבו את המסר:

- ישנו קשר הדוק בין תוכן לצורה בקולנוע? כיצד זה בא לידי ביטוי בסרט?
- א. **ניתוח השפה החזותית:** שפת המצלמה: זוויות ומרחקי צילום/ שימוש בצבע/ שימוש באור וצל/ טכניקות עריכה/ שפת הגוף והבעות הפנים של השחקנים.
- ♦ האם נעשה שימוש בזוויות ומרחקי צילום? אילו? מה משמעותם?
 - ♦ בחרו בצילום תקריב מיוחד בסרט. מה משמעותו?
 - ♦ האם נעשה שימוש מיוחד בצבע? מהו הצבע ומה משמעותו?
 - ♦ האם נעשה שימוש מיוחד באור וצל? אם כן, מה המשמעות?
 - ♦ איזה סוג תפאורה יש בסרט? מה משמעותה?
 - ♦ תנו דוגמא של הבעת פנים או תנועת גוף מיוחדת שמקדמת את העלילה או מביעה מביעה מצב רגשי מיוחד.
- ב. **ניתוח השפה הקולית:** דו-שיח (דיאלוגים), מוסיקת רקע? פעלולי קול?
- אילו סוגי פסקול יש בסרט? מה משמעותם?
 - האם יש שימוש בדו-שיח בסרט? אם לא, מדוע?
 - האם קיים שימוש במוסיקת רקע? מה היא מבטאת? כיצד היא תורמת להעמקת המסר?
 - האם קיים שימוש בפעלולי קול? מאיזה סוג? במה הם תורמים להעמקת המסר?
- ג. **ניתוח האמצעים הטכנולוגיים:** אנימציה מצויירת? אנימציה דיגיטלית? שילוב של צילומים ואנימציה?
- באילו אמצעים טכנולוגיים נעשה הסרט?
 - מדוע נבחרו דוקא אמצעים אלה?
 - מה משמעותם ובמה הם תורמים להעמקת המסר?

3. חלופות: אם אתה היית הבמאי ו/או התסריטאי.

- האם היית משנה משהו בסרט?
- מה?
- לאיזו מטרה?
- באיזו נקודה?
- כיצד היית משנה?

שלב שלישי: השתייכות הסרט לסוגה (ז'אנר) מסוימת:

- ◆ לאיזו סוגה משתייך הסרט?
- ◆ מהם המאפיינים של הסוגה?
- ◆ האם בסרט המסוים הזה ניתן למצוא את כל המאפיינים הללו?
- ◆ האם הסרט משתייך לסוגה אחת בלבד או ליותר?
- ◆ מדוע נבחרה דוקא סוגה זו?

שלב רביעי: שאלות כלליות:

❖ מי המוען/המוענים של הסרט ומה הייתה מטרתו/ם בהפקתו?

לחנך/ לשעשע/ להביע עמדה/ להביא למודעות/ ללמד לקח/ להתריע/ להרתיע/ לגרום לשינוי עמדות?/ אחר

❖ מיהם הנמענים (קהלי היעד) של הסרט?

למי מיועד הסרט?
האם סרט זה רלוונטי לקהל יעד זה? אם כן, במה?
במה תורם סרט זה לך, כבן אדם, בהתנהגות היומיומית שלך?
מה חשיבות המסר שבסרט לחייך היומיומיים?
במה תורם לך הסרט לשיפור התקשורת הבין-אישית שלך?

❖ מהו המסר של הסרט?

מהו המסר הגלוי?
מהו המסר הסמוי?
האם לבמאי הסרט אמירה חברתית? אם כן, מהי?
האם לבמאי הסרט אמירה תרבותית? אם כן, מהי?
האם לבמאי הסרט אמירה אידאולוגית? אם כן, מהי?

❖ לעשות מעשה:

לאחר הצפייה והדיון על הסרט, במידה והסרט נוגע בנושא, בעיה, דילמה רלוונטית לחיי התלמידים, יש לחשוב על דרכים לשפר, לתקן, להביא למודעות או למנוע שדברים מסוימים יחזרו.

השאלה תהיה תמיד: מה אנחנו יכולים לעשות על מנת... והדרכים מגוונות:

א. תגובות באמצעות הפקת טכסטים של תקשורת המונים כגון: **כתיבת כרזות, הפקת בולים, יצירת קומיקס או קריקטורות..**

ב. תגובות לאמצעי המדיה השונים כגון:

כתיבה לעיתונים השונים ונקיטת עמדה, פנייה לאחד המוסדות המטפלים באותו נושא שהסרט

עוסק בו

ניהול דיון לאחר צפייה

מתוך: **לדעת לצפות עין בתכנים ובדרכי הבעה בקולנוע ובטלוויזיה**, "הלגה קלר, האגף לתוכניות לימודים, הוצאת מעלות, "תשנ"ה–

תנו לתלמידים להוביל את הדיון!

הצפייה בסרט היא חוויה משותפת למורה ולתלמידים. בפני המסך אתם שווים. אתם, המורים, נהנים כמותם. צוחקים אתם ברגעים מסוימים ונמתחים "באחרים". אתם מרגישים ומגיבים כמותם. לאחר שעברתם את החוויה המשותפת יחד, אתם יכולים לשוחח על הסרט. אבל מה שחשוב יותר הוא **להקשיב**. הקשיבו כיצד התלמידים משוחחים על רגשותיהם וכיצד הם מביעים את מחשבותיהם. המטרה העיקרית של הדיון בעקבות הסרט היא שכל אחר מהתלמידים יתבטא. חשוב שיבוטאו דעות רבות ושהדיון יהיה פתוח ותרבותי. בדרך זו התלמידים יתרגלו להתייחס האחד לדברי חברו.

דיון טוב בנוי קודם כל על הקשבה!

מובן שדיון כזה מחייב משמעת עצמית מצד התלמידים ולא פחות מכך מצדכם המורים. על אחד מכם רואה את הסרט בדרכו שלו– וכל אחד מכם מוצא בסרט דברים קרובים ללבו. כך התלמידים וכך גם אתם. גם אתם מצאתם בסרט נקודות הנראות לכם חשובות, ושאותן תרצו להעביר לתלמידים. ברור שעקב היותכם מבוגרים מהם יש לכם מטען רב יותר, אתם מכירים יותר דברים, ראיתם ועברתם יותר מהם, ולכן גם תגובותיכם לסרט שונות. ייתכן, למשל, שלכם יהיה חשוב יותר לעמוד על חשיבותו של פרט מסוים בסרט, ואילו התלמידים ירצו לשוחח קודם על מהלכו של הסרט והיחסים המיוחדים שנוצרו בו. אל תחששו! הנקודות החשובות שרציתם להעלות לא ילכו לאיבוד. תמיד יימצא מישהו שיעלה אותן במוקדם או מאוחר.

תנו לתלמידים להוביל את הדיון!

הכנתם בודאי רשימה של שאלות לדיון בעקבות הסרט. השתמשו בהן ברגע מתאים, כאשר הן מתייחסות לנקודה שהתלמידים העלו תוך כדי דיון, או כאשר הנושא שעליו שוחחתם מוצה עד תומו ועליכם להציע נקודה חדשה לדיון. דרך טובה להתחיל את הדיון היא בשיטת "השולחן העגול", שבה ניתנת לכל משתתף הזדמנות להביע את דעתו לפי תור. התאזרו בסבלנות בתחילת הדיון, אפילו אם הדברים הראשונים שנאמרים אינם תמיד לעניין.

מה תפקידכם כמנחי דיון?

למרות שלא אתם יזמתם את נושאי הדיון, יש לכם תפקיד חשוב בהכוונת והתפתחותו. עליכם להיות ערים ולנצל דברי טעם שהובעו, העלולים ללכת לאיבוד בלהט הויכוח. לעיתים קרובות רצוי לעצור את הדיון לאחר שיושמעו רעיונות או הערות הנראים לכם חשובים. אם תפתחו את הדיון בשיטת "השולחן העגול" עליכם להיות ערים לסכנה, שהמדברים לא יתייחסו לדברים חשובים שאומרים חבריהם. אין חוויה מרגישה יותר למשתתף מאשר להיווכח, שלא מגיבים על דברים ששאל או אמר, היו רגישים לכך והתייחסו לכל תרומה בדיון. מותר לכם לשאול "מה דעתכם על מה ש... אמר?" או "שמתם לב למה ש... אמר?" שאלות אילו עוזרות להליט את דברי ה"לחשנים", הן מגבירות את ביטחונם של התלמיד ונותנות חשיבות וערך לדבריו. הפנו את תשומת לב הכיתה כולה

לדברים חשובים אלה. הבליטו אותם וכך תיצרו גירוי להמשך הדיון. העריכו את תרומתו של כל אחד, ואם לא הצליח לנסח היטב את דבריו, נסחו אתם את דבריו עבורו, ללא תוספת משלכם, כמובן.

היו מוכנים להודות למישהו שתרתם רעיון מעניין לדיון. תגלו לא פעם, שהתלמידים יוסיפו לכם היבטים, שלא חשבתם עליהם.

-שימו לב לכך, שבשיחה לא ישתתפו רק זריזי המחשבה ומהירי התגובה. אחת הדרכים להפנות את תשומת לב הכיתה כולה אל הנקודה שדנים בה, היא לעצור לפעמים את הדיון, לסכם את הדעות שהושמעו עד כה, אבל לא להציג אותן כמסקנות. הפסקה כזו תאפשר גם לתלמידים האיטיים להגיב ולהשתתף בדיון. מותר להניע את התלמידים ליצור קשרים בין מה שנאמר הדיון לבין מה שנראה על המסך, אבל יש לעשות זאת העדינות, בלי לדחוף אותם לכך. -לא פעם תקלעו למצב, שבו הועלתה שאלה לדיון שיש לכם דעה עליה ואתם רוצים לבטאה. זכותכם לדבר אך זכרו: -כוח ההשפעה שלכם רב ולכן הימנעו מלהטות את דעת הכיתה לצדכם. הביעו את דעתכם תוך הערה, שזוהי דעה אישית שלכם.

עליכם לעזור לתלמידים להבין את הסרט, בלי ללמד אותם לראותו מנקודת המבט שלכם.

-היזהרו מהצגת שאלות מתחכמות, העלולות לשתק את שטף הרעיונות של התלמידים -כלל חשוב אחרון: מוטב להפסיק את הדיון מוקדם מאשר מאוחר מדי. לא רצוי להמשיך בדיון שבו נוצרת הרגשה של חזרה על דברים שכבר נטחנו. "הפסיקו ברגע שההתעניינות פוחתת.

האווירה בעת הדיון

אווירה נינוחה נוצרת כאשר הקבוצה יושבת בעיגול או בחצי עיגול, ואתם חלק ממנו, אפילו אם ישבתם בשורות כאשר ראיתם את הסרט. במצב חדש זה יוכל כל אחד לראות את חברו ולשוחח אתו. קשה לשוחח אל גבו של אדם. שימו לב לא רק לתוכן הדיון אלא גם לאווירה השוררת בו. למדו את מבנה היחסים בתוך הכיתה: -האם שוררת אוירה נוחה המעודדת השתתפות מירבית? -מי מדבר עם מי? האם הדיון מתנהל תמיד בין המורה לתלמידים, או שמנהלים אותו תלמידים מסוימים או קבוצות תלמידים? -אילו הם? דמויות האילמות "בכיתה? -מהו אחוז הבנים המשתתפים בדיון ומהו אחוז הבנות? -האם מורגשים בכיתה עניין ורצון לשתף כל אחד בדיון? -האם ישנם כאלה שאינם יכולים לדבר בגלל תלמידים מסוימים בכיתה? או אולי בגללכם? -האם ניהול הדיון עובר, בזמן הדיון, בין התלמידים השונים? כדי לטפח אווירה של שיתוף בוויכוח ולא תחרות, רצוי שתלמידים בעלי יכולת ילמדו לא להפגין את עליונותם, אלא יתאפקו ויהיו בעלי ביקורת עצמית.

הרגילו את התלמידים להקשיב בסבלנות, אפילו לדברים מגומגמים של "חלשים". בדרך דיון כזו התלמידים לומדים במהירות להתייחס האחד לדברי זולתו. הם לומדים לבקר דברי אחרים אבל לא להתקיף. הם לומדים שהביקורת חייבת להיות עניינית

כיצד תציגו את הסרט בפני התלמידים?

לפני ההקרנה מסרו בכמה מילים את שמו של הסרט, את אורכו ואת שם הבמאי שיצר אותו. אל תאמרו לתלמידים בדברי ההקדמה מהעליהם לראות הסרט או מה לחפש בו, מכיוון שאתם עלולים לשתק את מחשבתם המקורית. יש, כמובן, סרטים יוצאים מן הכלל המחייבים הרחבה, כגון סרטים בעלי רקע היסטורי מסוים שיש לפרט. ואם כך השתדלו שדבריכם יהיו קצרים ככל האפשר.

יש להקרין את הסרט בפעם הראשונה אך ורק לשם הנאת הצופים.

אם תרגישו לאחר השיחה, שהתלמידים לא הצליחו לקלוט אספקט חשוב בסרט, או שהיו חילוקי דעות בקשר למה שהתרחש בסרט, הקרינו אותו שנית והפנו הפעם את תשומת לבם לקטע חשוב, או לנקודה חשובה, ואז תוכלו לשוחח על כך.

בדרך כלל הרבה פרטים יפים וחשובים" הולכים לאיבוד" אם מקרינים את הסרט רק פעם אחת, ותמיד נהנים מגילויים חדשים בהקרנה שנייה. יש חשיבות רבה לשאלה הפותחת את הדיון. כלל זהב הוא: ששאלה זו צריכה להביא בחשבון תגובות רגשיות שהסרט מעורר בצופה. כלומר, רצוי לפתוח בשאלות נוסח" האם נהניתם?" או" האם הסרט מצא חן בעיניכם?"

לכל סרט שאלות פתיחה שונות. שאלות ולא שאלה, שכן ישנה מקרים שבהם שאלה מסוימת מתאימה לכיתה אחת ואינה מתאימה לאחרת. נוסף לזה, לפעמים רק לאחר שהוצגו שאלות אחדות תתעורר התגובה. ישנן כיתות שבמשך הזמן פותחות בדיון ללא כל שאלת פתיחה, אבל בכל זאת, כדאי תמיד להכין שאלות. הביאו בחשבון, שלעיתים קשה לתלמידים לדבר מיד עם תום הסרט מסיבות שונות וגם מטעם זה, שישנם סרטים מותחים או כאלה המעוררים מעורבות רגשית רבה, ורשה לשוחח עליהם מיד לאחר ההקרנה. אפשר לעשות הפסקה, שבה התלמידים יעכלו את מה שראו, ולהתחיל הדיון מאורח יותר. לעתים רצוי אפילו לדחות את הדיון ליום אחד.

אל תיבהלו אם לא עונים לשאלותיכם מיד. ייתכן שהתלמידים מרכזים את מחשבותיהם וייתכן גם ששאלתם שאלה לא מתאימה. אל תמהרו להשיב תשובה משלכם. חכו מעט. אם בכל זאת לא תתקבל תשובה, שאלו שאלה נוספת. כדאי לכם לפעמים לשים לב לזמן שעובר עד שאתם מקבלים תשובה. לעתים נדמה למנחה הדיון שהוא מחכה זמן רב לתשובה, אולם אם יתבונן בשעונו יתברר לו כי עברו שניות מעטות בלבד. . . אל תחששו מכך שלא כל התלמידים משתתפים בדיון. יש להבחין בין אלה שאינם מעוניינים לדבר ובין אלה שדבר מה מונע בעדם מלעשות זאת. יש שתקנים שלומדים הרבה ללא מעורבות פעילה בדיון.

בכל כיתה יש לפחות תלמיד אחד פרובוקטיבי בשיעור כזה יש לו כר פעולה נרחב. אין לחשוש ממנו, אלא לנצל את תכונתו. אם הוא זורק הערות או שאלות פרובוקטיביות, הפנו אותו לתוך הכיתה תוך שאתם שואלים: "מה דעתכם על מה שנאמר כאן?" הרבה דיונים טובים התחילו בצורה כזו.

איך להתייחס לסטיות מן הנושא?

צורת דיון מעין זו שהוצגה כאן יכולה להביא לשטף אסוציאציות חופשיות מצד המשתתפים. כפי שנאמר, אחת ממטרות הדיון היא שהתלמידים ישוחחו על מה שנראה להם חשוב. לכן פעמים רבות יובאו לדיון דברים החשובים לתלמידים, שאינם קשורים כלל לסרט. הדיון על הסרט צריך להיות שוטף וחופשי אבל בגבולות הגיוניים. עליכם לכוון את השיחה כך, שלא תהיה מנותקת לגמרי מהסרט. לא פעם מוציא עצמו מישהו מהדיון מכיוון שהערותיו לא היו רלוונטיות או מדויקות והמורה ציין זאת. טוב יהיה, בעיקר בתחילת העבודה, לתת לתמיד לגלות כיצד

מחשבתנו פועלת. ניתן לשאול אותו, לדוגמא: "מה הביא אותך לומר דבר זה?" "האם ראית את זה בסרט והיכן—

לפעמים הילדים" מגלים "בסרט דברים שאינם נמצאים בו. היה אפשר לשלול את דבריהם ולומר: "אין זה נכון "או" אתם טועים, "אך תגובה כזו הייתה בודאי משתקת אותם לפחות למשך כל השיחה. לכן שאלו אותם: "אמרתם שרואים את זה, איפה ראיתם?" "התלמידים עשויים לענות" לא רואים ממש, אבל מרגישים. ". . . כאן היה ניתן להבהיר לתלמידים: "כלומר, לא ראיתם את הדברים אלא נוצרה בכם הרגשה כזו. . . כך התלמידים לא נפגעים וגם ה"אמת" לא נפגעה.

כיצד להתייחס לשאלות על ההיבטים הטכניים של הסרט

התלמידים ישאלו אתכם לפעמים שאלות כמו: "איך הדברים נעשו. "אל תחששו אם אינכם יודעים. אינכם מורים לקולנוע. אתם משתמשים בקולנוע. עליכם לענות להם בכנות שאינכם יודעים, אבל הבטיחו להם לנסות למצוא תשובה לשיעור הבא. אל תהססו לשאול את תלמידיכם אם מישהו יודע. לעיתים קרובות תלמדו מתלמידיכם, מכיוון שבתחום זה ניסיונם רב. תנו להם את הסיפוק שביכולתם ללמד אתכם דבר מה. הבליטו את הערתכם להבחנתם של התלמידים ואל תהססו להראות להם, שהם ראו דבר מה שנעלם מכם.

כמה נקודות לניתוח התנהגותכם בעת הדין:

- בדקו עצמכם: באיזו מידה נכנסתם לדבריו של אחד המשתתפים בדין? מדוע ולשם איזו מטרה?
- בדין ישנם רגעים איטיים ושתיקות. מתי התערבתם? האם התערבותכם נעשתה כדי לשבור את המתח שנוצר אצלכם, או שהיא תרמה לדין ולכיתה?
- האם נתתם הזדמנות לכל הדעות לבוא לידי ביטוי, כולל אלה שלא מצאו חן בעיניכם?
- האם אתם חוזרים על הערות של תלמידים בפני הכיתה? אם כן מה המטרה—?
- האם וכיצד אתם מאשרים או שוללים את דברי התלמידים? האם אתם אומרים "כן" או "לא" או "זה מעניין". "מהו הרושם של תגובתכם על הקבוצה? האם יש כאלה המצפים ל"פרס" מכם?
- האם אתם שואלים שאלות שאתם חושבים, כי אתם יודעים את התשובה עליהן? כיצד מתייחסים התלמידים לשאלות כאלה? כיצד הם מתייחסים לשאלות שאינכם יודעים את התשובה עליהן?
- כיצד אתם מגלים את דעותיכם? האם אתם "מגניבים" את ערכיכם לשאלות שאתם מציגים? האם אתם מגלים את דעותיכם ואת רגשותיכם כלפי מה שהתלמיד אמר באמצעות תנועה או טון דיבור? האם אתם מגניבים את הפירוש שלכם לסרט דרך שאלות מרמזות?
- האם אתם זהירים בסיכום דעתו של אחד המשתתפים?
- האם אתם מעודדים תמיד השמעת דעות מיעוט?

תנאי הצפייה

תנאי צפייה מתאימים הכרחיים להצלחת השיעור. את הקרנת סרט מומלץ לעשות על מסך גדול, בנוסף לזמן ההקרנה יש להביא בחשבון לפחות חצי שעה עד שלושת רבעי השעה לדין בכיתה, ורצוי לנהל את הדין הראשון מיד אחרי ההקרנה.